

poslednji valcer

(kratke proze)

atila balaž

PAS

Pas je pronašao neku kost. Zgradio je zubima i ajd' na drugu stranu! Tu ga sustiglo tečkovi. Kost je izletela iz psećih čeljusti i sa užasnom snagom poslednjeg vriska džukele uglačila se u delove nekog automobila. Tu je i ostala.

Mnogo godina kasnije arheolozi su otkrili groblje automobila. Interesantno da je baš kratkovidni profesor prvi primetio kost među zardalim gvožđem. Držeći je sa dva prsta, pogodnosno je digao uvis.

— Eto, zar nisam rekao! — zasvetla mu na obrazu. — Morao je postojati neki prelaz između konja i automobila!

— Da, profesore! — radovao se glasno jedan dupeuvlakač. — U tom svetu je još postojalo nešto po meri ljudi i konja.

Svi su revnosno hvatali beleške. Samo nije jedan oniži tip sa glavurdom džukele i tatarskom facom. On je otsutno zurio nekud. Ponekad bi tiho lanuo kao ptičar kad goni divljač u sru. Duh mu se uporno odupirao. Nikad nije diplomirao. Ostao je apsolvent za sva vremena.

Da li iz osvete, svejedno, ukrao je kao svetu relikviju dobro čuvanu kost i izasao na polje koje je nekada odjekivalo od topota konjiskih kopita. Tu ju je sahranio uz improvizovanu vojnu počasti, zatim je digao pogled ka nebnu. Pilot jednog manjeg poljoprivrednog aviona je primetio veliku sjajnu suzu u njegovim očima. Od tog prizora i njega obuze neki bluz—osećaj. Celo popodne je pevuo tužne tatarske balade u pilotskoj kabini.

(Ko misli da u zemlji tatarskoj nema bluza, može se ljuto prevariti.)

PRIČA O VLADIMIRU MAJERU

(iz jednog izveštaja o antiintelektualnom ponašanju izvesnih gradana)

Posle nekoliko krigli piva i dva tanjira gustog pasulja omiljena zabava Vladimira Majera bila je da stane nasred trga i gromkim prdežima plasi golubove, onako za svoju dušu, sve dok mu od silnog naprezanja jednom nije puklo crevo.

Prolazili su dani, golubovi su ga uzalud čekali — istežući vratove i čkiljeći prema restoranu. Od pondeljka do pondeljka. Vladimir Majer nije više došao.

DVA ARAPINA

Šla tako dva Arapina preko pustinje — svaki na svojoj kamili. Jednog od njih uhvatili strašan grč — od nožnih prstiju sve do čmara. Baci se sa kamiline grbače i, uz strašne krike, stade se batrgati u pesku. Drugi ga je sa čudenjem posmatrao nekoliko minuta, a zatim nestao sa obe kamile.

Prošlo je nekoliko godina. Sudbina je htela da se ponovo sretnu u zelenoj oazi, nedaleko od mesta dogadaja. Lopov je baš pio vodu, nadnoseći se nad nju, kad mu se oštećeni prikrao iza leda. Lopov ga primeti u ogledalu jecerceta i pretrne: isto poznato lice, isti poznati pesak na burnusu, poznate sevajuće oči.

— Ubićeš me? — zapita.

— Vidi — reče ovaj — ja će ti samo zabiti ovu kamu, a ostalo neka bude po volji Alahovoj...

Uhvatiše se. Nikad se nije saznao koji je od njih bio pobednik. Može biti da su na kraju podelili bodove. Sve je nestalo u tmini vremena, pesak je prekrio oazu — zametnuo se svaki trag dvojici Arapa. Neki čovek je tvrdio da je video na bagdadskoj pijaci iste dve kamile, ali nije smeo da se zakune da su baš ta dva Arapina sedela na njima.

Po svemu sudeći, oni su bili začetnici rvanja slobodnim stilom u arapskoj ligi. Njihova imena su ih nadživila.

TETKA MARA I ČIKA PIŠTA

Čika Pišta je netremice zurnio u sunčevu lopatu, a tetka Mara je štrikala. Tako su sedeli, pretpostavimo, na nekoj klupi. Tetka Mara je, kao već više puta za ovih nekoliko stotina godina, uzalud pokušavala da zapodene razgovor sa čika — Pištom, koji nije pokazivao znake interesovanja. Tada se u tetka — Mari ugasi duša. Tako je štrikala dalje: bez prestanka, i u smrti. Sunce je polako zašlo, a mesec izašao. U žukastom svetlu ovog rošavog noćnog prolaznika sveže ištrikana snežnobela fusekla prekrila je dvorište.

— Aha — primetio je tiho čika Pišta — pa u ovo bismo mogli staviti čitav svet. Mogli bismo ga čak i zavitlati.

— Pa da — uzdahula je tetka Mara — kad bi to svet dozvolio nama, starcima.

U to se klupa stade lenjo okretati, zatim sve brže i brže — te sa ova dva penzionera nezavidne materijalne situacije odlete u neko drugo sazvežđe.

POSLEDNJI VALCER

Teško dahćući jedan omanji rečni brod se uzvodno probija Dunavom. Spuštao se mrak. Zajedno sa kretanjem broda palila su se već svetla na keju. Jedan mornar je stajao na pramcu broda, bio je zauzet nekim konopcem, kad, na svoje iznenadenje, primeti oko sebe hiljade belih papira na površini vode. Kad su dogurali do mosta, stiže i sam pisac sa stravičnim krikom — kao iz vedra neba. Lobanja mu se rascopala baš tu negde, blizu mornara. Kao što ljuštire kesten — ispadne mozak i otkotrlja se do mornarevih nogu. Po priznaju ovog jedinog, preneraženog svedoka piščeva okrugla moždانا srž — kao da se i sama iznenadila — prvo je ispustila nekoliko pretečih zvukova, nalik na kucanje pisače mašine, a potom — posle kraće neodlučnosti — zaigrala valcer. Ovim tipičnim pokretima približila se kabini sa kormilom. Tamo je kratko zastala razmišljajući šta da čini; zatim se u magnovenju okreñula oko svoje ose i bacila u vodu.

Sirotom mornaru nikad nije pošlo za rukom da potisne ovu stravičnu sliku. Sanjao ju je ponovo i ponovo, ma koliko da je popio. Živici su mu polako popustili. Otišao je u penziju. Na kraju je dospeo u neku ustanovu zatvore-nog tipa. Tamo je i umro — zaboravljen od svih.

Pre no što je ispustio dušu, rekao je samo toliko da je — čim je ugledao kako mu se približavaju na vodi listovi papira — osetio da mu jedan u čitavosti promašeni, apsurdni svet plovivi u susret. Onda je još ispričao i to kako je bilo tužno posmatrati mozak što pleše sam samcat. Čudo što sve nije u stanju da uradi jedan razgoličeni mozak.

aveti
ljubica arsić

Sišao sam u podrum drvenim zavojitim steništem, dok je u sobi Gala premeštala bele jastuke. Onaj ko sanja o podrumu zna da su njegovi zidovi ukopani u zemlju, da imaju samo jednu stranu iza koje se nalazi cela zemlja. Uvek sam voleo da se zavlačim u podrum jer se tamо mrakovi zadržavaju i danju i noću, i da u nerazumnom strahu civilim od dosade. To su oni časovi bezrazložne patnje koji su samo pripremaju za prave jade što nas satiru. Majka je pitala: zašto dete plače? Ja sam odgovarao: dete plače zato što ima suze.

Stajao sam sa svećom u ruci u najmraćnjem biću kuće iako je slabašna sijalica žmirkala, činilo se da će dogoreti pre sveće. Stajao, jer su ovde koraci suvišni. Podrumski miševi se nasuprot onima na tavanu nikad ne vraćaju u tisuću svojih rupa, mada sumnjam i u miševe, jer se u podrumu kreće sporija bića koja manje trupkaju. Osluškivao sam zidove. Njihov miris bio je lepljiv i vlažan, miris na ilovaču, hladan i znojav miris plesnivog ugla u staroj crkvi, odmah ispod orgulja gde se drži mrtvačka nosila.

Otvorio sam stari orman od hrastovine u kojem smo nekad uredno slagali posteljinu i grančice lavandule. U vedrim noćima, kada su se kaluderii preko crnih krošnji spasavali iz zapaljenog manastira, strogi geometrijski red koji je vladao u ormanu razbijao je svaku sumnju u korisnost spavanja. Sada je orman bio pun starih stvari, otpisan što se tiče tajne, prašnjav i zalečen od propadanja nepotrebnom odećom i flašama.

Gala je hodala po sobi. Prokleta mačka, manje živa a više simbol neokajanog greha majukala je odozgo. Žutu svilenu maramu iskukičanih čoškova koji vire ispod šešira našao sam u jednoj od fioka. Pri slabašnom svetlu napipao sam i kocku koja štiti meso od muva, izum nekog vašarskog saljivdžije. Marama je lebdela iznad njenih ivica.

Gala je želeta da sa tom maramom na glavi još jednom proba šetanje gospode Alving pred Pastorom. Iako je Gala bila mršava, njenо hođanje uz nemiravalo je kuću. Zbog zaguljivog vazduha je u hodu razbijala stvari. Gospoda

Alving kretala se polako ne dodirujući zemlju, skoro kao avet koja u salonu krcatom nameštajem vešto zaobilazi komode, dok su se Galini koraci čuli do petnaestog reda u parteru. Razbacala bi perjane jastuke po podu i hodata po njima. Žuta svilena marama trebalo je da umriju njenu žuč. Svi smo mi žuti plamići iza mlečnog zida lampe . . . Ali njeni koraci postajali su sve jači. Psovala je i hodata ogrnuta frotirskom haljinom. Iako je nisan video, osećao sam iznad glave podsmeh upućen meni u podzemnom mraku, podsmeh kojim je inače gledala u mrak dok je odsečno koračala talasajući velikim grudima.

Još malopre isisao sam iz tih grudi mahništost. Prvo je uvijala crnim čarapama i mazno štšala, mac, mac, maco, što je mačku, iako uštrojenu, dovodilo do ludila tako da je šapama lovila čarape u vazduhu i kidala ih kandžama uz besno frktanje. Prizor jeftinog varijetea posle kojeg se vršila rasprodara, usana, osmeša, bokova, vagina, ne u Ibzenovom salonu već u zadimljenoj javnoj kući. Zatim je otkopčala prsluči i skinula sve sa sebe čekajući iznenadnu kišu koja treba da spere svu nečistoću pre nego što je uzmem u zagrljav, ili iznenadni vetrar koji treba da opustoši njeno telo. Gala je bila vlažni orman pred kojim sam dugo stajao pre nego što bih se usudio da ga otvorim. Gladio sam joj crne dlačice češljenu od slonovače. Prstom je pokazivala, ovde, ovde i ljubila me u nos.

Gala je razgovarala sa dvojicom, u mislima je vodila ljubav sa dvojicom mornara. Pominjala je njihove kape koje će staviti svaku na po jednu dojku. Govorila je mornarima da ima mesta za obojicu, da su u njenom telu istovremeno bili jedan sveštenik, mašinovoda i pozamašni šef samoposluge, i svi su oni u besprekornom triju stenjali da je vole više od života.

Stajao sam sav nabrekao pred ormanom kojeg je trebalo otvoriti muškim udarcem odlažući trenutak kada će moj udar otključati vratu, kada će zapanjujuće lako prodruti u klučaonicu kao što bokser zapanjujuće lako svojom pesnicom ruši zid od cigle, maltera, peska, zid razjeden slinom, načet slinavim talasima ne-

kog prepotopskog mora u kojem se stvarao život i koji bi i hrid pretvorilo u tamnu ruševinu. Dok sam se širio u njoj, Gala je pozivala mornare da donesu kamenje i otežaju joj utrobu, a ja nikako nisam uspevao da ih izbrojim, koliko ih je stavno bilo, dvojica ili trojica, nisam uspeo da vidim šta su držali među prstima, cigarete ili noževe.

Umirena na krevetu, splasnutih grudi, ležala je pritajena i hladna dok sam vrelim jezikom pokušavao da je ohrabrim. Zatim je ustala, iskoprcala se iz hrpe posteljine. Grudi su nestale u prslučetu, veš je sakro nežno raščesljane dlačice, frotirski ogrtac je pokupio i sakrio ono u šta sam krut udarao, i da nije bilo jakih nogu i koraka, zakleo bih se da Gala ne postoji.

Skoro sam spremjan da poverujem da smo svi prividenja, gospodine. Nije to samo on što smo nasledili od očeva i majki što opet živi u nama, već svakojake mrtve misli, sve vrste starih verovanja i slične stvari. One nisu stvarno žive u nama, ali su se pritajile i ne možemo da ih se oslobođimo. Kad god uzmem da čitam novine, čini mi se da vidim prividenja kako gamiju između redova. Prividenja sigurno postoje u celom svetu. Mora da su bezbrojna, kao zrna peska, tako mi se čini. A mi se svi tako bojimo svetlosti.

Sveća koju sam prineo fioci sa starudijama izazvala je drhtavo talasanje svetlosti na svodu. U fioci sam poređ žute svilene marame pronašao drvenu kocku koja štiti meso od muva. Bila je nešto veća od mog dlana. Seo sam na rasklimatani sanduk i raširo maramu preko krla tako da su iskukičani krajevi dodirivali kolena.

Skoro da sam zaboravio taj oblačni dan, vašarsku gungulu, ridokosog Raspućina i njegovo zviždavko smjejanje koje je iz podruma utišavalo preglašne Galine korake. Gledao sam je odozdo kao što se gleda nepostojće nebo. Ako svetlost sa zvezda putuje na zemlju stotinama godina, onda mi gledamo nebo koje više ne postoji. Kao što ni Gala nije postojala, bar ne takva kada su sa zakašnjenjem od znatnog dela sekunde do mog sluha stizali njeni koraci.

Ridokosog koji mi je poklonio kocku upoznao sam na vašaru. Nosio je oko vrata kotur od kartona sa brojem zajedno sa probušenom metalnom pločicom kojom je potvrdio uredno plaćenu tezgu i porez za celu godinu. Stajao je i zevao pored ortaka galamđije koji je vikao za obojicu.

Njegov ortak prizvao je svetinu pokušavajući da proda mesingane kutijice lepljive zubne paste zelenkaste boje, lošeg mirisa, nazivajući svoj izum. Pšeničnom kromu za zdrave zube. Da bi privukao gomilu skinuo se u kratke pantalone i išao oko tezge držeći medu zubima kanap na čijem kraju je visio poveći teg. Imaćeš božanstvene zube ako sebe proveđe kroz Pšeničnu kuru. Bio je ponosan na svoje zube. Suvise je o njima razmišljao da bi ih tek tako pokazivao. Sigurno ga niko sem najblizih nije video da se smeje.

Ridokosi drugar je bio stariji, imao je lice izbradano kao što je svet, a jedinu senku koja je padala na njegovo lice pravile su velike i žute oči. Dok je govorio, njegova usta oblikovala su tubu. Prodavao je specijalne kocke koje štite meso od muva. Nebo se na jednom svom krajtu smrčilo za pljusak i to mesto bilo je zaobljeno i zgusnuto kao grudva blata. Debele mvetvine, zunzare, ubočajene na ovakvim pijacama sletale su na konjski izmet i na tezge ulepštene slatkisima, ali nijedne nije bilo na mesu sa belom kockom.

Ovdasjni su divljaci, briga ih za zdrave zube i za meso zaštićeno od muva, briga ih za sve. Bio je nakraj srca. Pravio je ustima onu smešnu šuplinu.

Prvo bi razmekšao nekoliko sveća, a zatim je medu prstima oblikovao vosak u komadiće veličine nokta. Nekoliko voštanih kružića stabiće bi na mesu, jer muve ne podnose vosak od sveća kao ni parafinsko ulje kojim je prethodno namazao poslužavnik. Dubokim glasom mi je ozbiljno i zaplašeno šaptao o raspadanju sistema, mada je proces dugotrajan sa malo nade na brzi pad Sovjetu. Bio je zaljubljen u Sonju, tuberkuloznu recitatorku. Muškarac koji se interesuje za bolesnu ženu je lud. Pokazao mi je rukom prekid na vezama. Kvrc! Ima li svrhe da žena nosi rukave od tila da bi kod muškarca izazvala žudnju za svojim telom, svojim iz-

nutra bolesnim telom? U tome nema svrhe, govorio je, čak je to nepristojno, zabranjeno. Ona je pljuvala krv u maramicu. Ljubio je bolesnu ženu.

Poklonio mi je kocku, a u njegovim sam očima video vašljivo mesto na kojem će spavati probadajući stenice iglom i preći ih na plamenu sveće.

Opet sam oslušnuo, zaustavio disanje. Sada je podrum mirisao na kisele krastavce. Naravno da je sveća treperila. Nebo se iz apstraktног tačkastog prostora, iz ideje pretvaralo na Galinoj predstavi u delo. Jedno je šifra drugog. Zemaljske stvari su simboli neba.

Pomerio sam se iz svog zaklona i marama je pala sa krila. Još uvek sam držao kocku.

Kapljala je voda i polako popunjavalu neznatne pukotine. Vašarski galamđija smejava se tumbom zaobljenom iznad ride i neuredne bradiće. Ride strujanje kose najavljujalo je munju. Gala je šetala po sobi i tresla tavanicu. Drvo ormana bilo je vrelo i približilo se koži. Još malo pa će sveća dogoreti i ja će biti prepušten zmrkanju sijalice, možda i potpunom mraku.

Krenuo sam niz podrumski hodnik. Znao sam šta me čeka: kanali ispunjeni vodom pa snopovi zrakastih suterena, podzemno korenje kamene biljke. Iznad mene ostala je Gala koja poput vojnika korača po sobi, vojnika na strazi hipnotisanog svetlošću koja dolazi od nekog usamljenog budnog čoveka, od nekog ko uporno bdi.

hladna patka

(putovanje s posvetom)

vladimir strika

POPIS S DATUMOM, PROMET LIČNOSTI I POTROŠNJA HRANE

Washington, sedmi, juni, zašto bih lagao? osamdeset i šeste. I skoro svi su (vesela gužva nareska u sendviču, između zidova od kruha) ovdje: Kennedy, već spašen od utapanja (tri N, kao ograda između Nagog Njega i Nas: Nitko Nikada). Nije ugledao zaplašen spomenik), K, dakle, skriva smetenost u mokar osmijeh i vlažni zrak oko nas, te R. Regan, onaj, koji podražava zavoj mumije, pa Phil Jurr, taj, bosac, uvijek spremjan recitirati, i kada mu pojasi od lažne svile presijeca tijelo, još i admirala nekolicina, ukočenih ruku — kakve nose kositreni vojnici, pa jedan nosač aviona, cito pod flasterima — sve, je to stalo u jelovnik, te, metal-tape-pista za polijetanje, kao plomba u zubu, zatim, zaljuljan zrakoplov — kao onaj poznat Albatros iz Francuske; a A. Quinn se rasputuje po Dustinu; gle! još jedan bokser s tijelom poput kožnog kauča s jako velikim pritiskom, i kauboj za barom, visok &, tanak &, povijen &, sliči rodi, šešir je od slame, kao gniazdro, desna noga podignuta na šank, pa jedna ptica roda sa šeširom na glavici u barici piva ispod šanka proba naći svoju izgubljenu nogu.

HOHOLULU FIRE DEPARTMENT — ispisano je na majici konobarice koja sliči zapanjujuće naprednom plodu narandže, oči su joj zelene kao fascikla, a u visini: tri ventilatora, što šušte kao što šume šišmaši, sjecakju ovlažen zrak i dim koji pridržava zidove, ventilatori su diverzanti, a i salata je jednostavnija: rezana mrkva, dva jaja — kao blizanci, još s dvostrukom povrdom, i krumpir — vruć kao ripmurk, ah, hladna patka, puter se topi na rubovima posude i stvara utisak svjeće, cvijeće je od celuloze, džem od malina, prepržen kruh od kukuruza, kava i mlijeko su od jedanaest slova, i čaša crnog vina jakog kao uskličnik, Guest Check 5,46!

A vani: grad je ograda.

JOŠ JEDNA ČAŠA CRNOG VINA

Još jedna čaša crnog vina! »Da li Vam je prijavio doručak mr Strika?« »Takoder, gospodine.« »Na koncertu sam stranog govora.« Još jedna čaša crnog vina.

PRVI PROLAZAK KROZ IZLOG

Maloljetna Z. K. prolazi kroz izlog. Ostavljujući priličan dojam. Otpor stakla ne može joj ništa.

REČENICE

Pješčani izlog kayane.

Gvozdena ograda, čuva »naježeni mir« gradske ceste.

Sjenke su od stakla.

Plava vлага je ulaz u metro.

Rimovano razmišljanje konobara koji sliči gavranu.

Ništa više.

U DRUGOJ ULICI, U ISTOM GRADU

The Market Cafe, otok limuna u šalici kave, u vazi, na stolu, vene od svog samoubojstvog mirisa, pijemo zrak gust od vlage, dodir mokrog krvna na licu i na rukama. Lažna princeza, s etiketom osmijeha na licu, ima mnogo blizanaca: i one se smiješ, s druge strane ulice, poredene uza zid, metar i pol od trotoara. Zakloniti će ih tek matematički niz demonstrata: drvoređ koji se miče pod zaštitom policije. Odmiču se od svojih riječi koje ostaju lebdjeći u zraku kao paperje maslačka. Taj žamor javnih demonstracija mogao sam izmisli. No, mlad crnac, zaokupljen tugom, oslonio je brađu o stisnute pesnice, kao šuplja je bronzana bista. Ne odgovara na moje pitanje... (I Voznesenski je, znači, u Washingtonu).

U ISTOM GRADU, U DRUGOJ ZEMLJI

Kuća je bijela, na zelenom zategnutom platnu, kao grb na zastavi. Velika kocka od šećera zaštićena je gvozdenom ogradom od dođira prolaznika. Niz malih crnih pasa otvorenih usta, bez očiju, u strogom poretku parade, i vojnički marš u njihovim grilima. Klima je i ovdje vlažna.

Sećer se topi, preljeva ulicu kao tečan asfalt i gazimo ga stopalima koja postaju bijela.

TREĆI, I POSLJEDNJI, PROLAZAK KROZ IZLOG

Z. je u izlogu. Zauvijek, kažem sporo, u svom je staklenom utočištu; izlog je nama ogledalo. Sapcem, pa ipak me čuje, sluhom laviće, i pokreće se, više lijeno nego li srdito, ulazi, potom, u sliku grada i odlazi niz ulicu, jednako visoka, bez poteškoća s perspektivom prostora, to se gradske kuće smanjuju, i drvoređi. Pretvara grad u igračku. Vićem, bacam za njom svoje izlike (skakuću po uličnom asfaltu kao da su biseri prosute ogrlice), ona ne brine o tome, sve su blijeđe ivice njene siluete. Okrećem se, ali više ne mogu naći grad — dobio je nove oblike. A Z. susreće Sfingu, sijedog čovjeka i trojicu crnaca — u svom snu.

NEĆU VIDJETI GROB, VIDJETI ĆU BRODOLOM

Probuditi će se, neću vidjeti grob Kennedyja, on je spašen od utapanja, stoji mirno i smiješi se kao spomenik, premda još mokar; avion će se podići u šesnaest sati, bezbrojni čamci u Zalijevu, žureći ispred svojih bijelih repova, litići će na spermatozoide, New York će biti vrt od staklenih sjenki, ili stakleni brodolom, topla voda penjati će se na četrdeseti kat, potp. i poslije: samo kamenja magla. Da li će misliti o Veneciji? Božjem ljetnjikovcu gdje on, u dokolici, hoda po vodi.

Ako bude sreća: izroniti će negdje kod Rialta. Topao, pernat atom vremena i naopak grad u vodi, izlog-ogledalo. Ako bude sreća, ako bude sreća: sve iz početka.

Washington — Beograd, 1986.

* Četrdeset kilograma alkohola u vuni, nervozu, ruku skriva se u crnim rukavicama od kože, toplina mu ne može ništa, kao ni staklo maloljetnici.